

Kaheksa aastat eestikeelset veergu Lääne-Rootsi väikelinna ajalehes

HILJAR TAMMELA

Alingsås on linn Lääne-Rootsis, parkümmend kilomeetrit Göteborgist kirdes, kus elab praegu veidi alla 30 000 inimese. Pole liialdus öelda, et tegemist on Eesti kultuurimälus vähetuntud paigaga. Spordihuvilised võivad ehk teada tugevat käsipallimeeskonda Alingsås HK ning mõne mälumänguri teadmiste varamus on võib-olla fakt, et legendi kohaselt pani teadusemees Jonas Alströmer 18. sajandi algupoolel just selle linna lähistel kasvama esimese kartuli Rootsis. Vähem mäletatakse praeguseks tõika, et sellest väikelinnast kujunes Teise maailmasõja järel mõneks ajaks üks Eesti pagulaste silmapaistvamaid keskusi Lääne-Rootsis.¹ Ja – mis siinse artikli kontekstis eriti tähelepanu väärib – sealse kohaliku ajalehe veergudel ilmus sõjapõgenikest uute asukate heaks mitme aasta vältel eestikeelne rubriik!

Kuidas sattus hulk Eestist põgenenud inimesi Rootsi lääneservas asuvasse väikelinna ja mis neid seal ees ootas, sellest on andnud 1945. aasta septembris ülevaataliku pildi põgenikud ise:

Eesti koloniile Alingsåsias pandi alus läinud aasta novembri keskel, mil töömehete poolt saadeti karantiinidest siinseisse tekstiil- ja rõivaõmblemise vabrikuisse tööle eestlasi, peamiselt naisperet. Mehi töötas Alingsåsias läinud aastal ainult paar inimest. Suurenema hakkas Alingsåsi eestlaste pere pidevalt k.a. kevadel, mil siia hakkas saabuma eestlasi küll töömehete kirjadega ja ka omal algatusel. Eestlasi elab praegu Alingsåsias kaugelt üle paari saja. Neile lisanduvad veel linna ümbruses töötajad. Peamiseks eestlaste tööalaks vabrikuis on kudumise ja rõivaõmblemise töö, kuid ka teistel aladel töötajaid leidub. Meesperest töötab terve rida linna ligidal metsatööl.²

Ka rootsieesti ajalehtedes tuuakse sõjajärgsetel aastatel Alingsåsist ilmunud lugudes leitmotiividena esile väikelinna idüllilist keskkonda, tööstusele (peamiselt tekstiili

Hiljar Tammela, teadur, Eesti Mälu Instituut, Tõnismägi 8, 10119 Tallinn, hiljar.tammela@mnemosyne.ee

¹ Vt B. Kangro. Eesti Rootsis. Ülevaade sõnas ja pildis. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1976, lk 228–242; uuematest käsitlustest sealse piirkonna eestlaste koht vt nt A. Rebas. Eestlased Lääne-Rootsis 1945–2020. Göteborg: Kompendiet, 2021.

² Eesti kolonii Alingsåsias. – Alingsås Tidning (AT), 28.09.1945, lk 11. Ühe ajaleheteate kohaselt mängis eestlaste sattumisel Alingsåsi olulist rolli sellest väikelinnast pärit „proua Ånberg“, kes puutus eesti põgenikega kokku Stockholmis Södra Latini gümnaasiumis paiknenud karantiinilaagri juhatajana. Vt Vabrikuneid Alingsåsias. – Teataja, 10.01.1945, lk 4.

Alates viiendast ilmuniskorrast 1945. aasta mais kuni selle ilmunise lõpuni 1953 juunis nägi eestikeelne rubriik „Eestlastele“ trükivalgust Toompea kindlust kujutava päise all.

Digitaalne kujutis: Rootsi Kuninglik Raamatukogu (Kungliga Biblioteket)

töötlemisele) orienteeritud majandust, naiste ülekaalu rahvastikus ning mitmesajapealist eestlaskonda.³ Silmapaistvalt aktiivseks muutus kohalik „Eesti kolonii“ 1945. aasta veebruaris, mil rohkearvuliselt tähistati Eesti Vabariigi aastapäeva. Kuu hiljem pandi alus Alingsåsi Eesti Seltsile ja aprillis hakkas kohaliku rootsikeelse ajalehe veergudel ilmuma eestikeelne rubriik.

Kuigi tegemist ei olnud esmakordse sündmusega eesti ajakirjandusloos – eelnenud sügisel oli ilmunud eestikeelsete teadete rubriik Gotlandi ajalehtedes, misjärel olid Rootsis tegevust alustanud juba ka eestikeelsed ajalehed⁴ –, teeb Alingsåsi juhtumi eriliseks eesti rubriigi pikk ilmunisperiood (üle kaheksa aasta) ja küllaltki väike sihtgrupp (mõnisada inimest). Viimane asjaolu seletab ilmselt ka Alingsåsi eestikeelse ajakirjanduse vähest tuntuust.⁵

Esimene eestikeelne rubriik pealkirjaga „Eestlastele“ nägi ajalehe Alingsås Tidning veergudel trükivalgust 20. aprillil 1945. Väljaandel oli seljataga pikk ajalugu: asutatud 1864. aastal, oli käsil juba 81. aastakäik.⁶ Ajaleht ilmus toona kolm korda nädalas – esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel. Lehenumbri maht varieerus, jäädes enamasti kaheksa lehekülje juurde. Varieerus ka eesti veeru paigutus, kuid enamasti oli see lehe lõpuosas meelelahutuslike lühivormide juures: kas eelviimasel leheküljel koos anekdootide, koomiksiste, filmiteadete ja muu sellisega või viimasel leheküljel lühiteadete, reklaamide ja järtejutu seltsis.

³ Vt nt Eestlased idüllilises Alingsåsis. – Eesti Teataja, 6.04.1946, lk 4. Linna elanike arv oli tollal umbkaudu 10 000, st eestlaste osakaal tõusis kiiresti mitme protsendini.

⁴ Vt Gotlandi kohta: M. Talts. Gotlandi lehtede eestikeelsed veerud 1944. aasta sügisest – täiendus eesti ajakirjanduse ajaloole ja rahvusbibliograafiale. – Tuna 2017, 2, lk 146–153; näitena uuematest rootsieesti ajakirjandust puudutavatest käsitlustest: M.-A. Mägi. Eestlaste põgenikelaagrid Rootsis rootsieesti pagulasajakirjanduse andmetel. – Põgenemine Eestist Rootsi Teise maailmasõja ajal. Eesti Mälu Instituudi toimetised 2024, 4, lk 203–235.

⁵ Eestikeelses kirjasõnas on piirdutud eeskätt lühimainimisega, vt nt B. Kangro. Eesti Rootsis, lk 115, 234; Välis-Eesti perioodika 1944–1975. Koost. H. Salasoo ja V. Salo. Rooma: Maarjamaa, 1976, lk 75. Küll ilmus mõne aasta eest Rootsi Eestlaste Liidu veebilehel Alingsås Tidningis ilmunud materjalide alusel koostatud rootsikeelne ülevaade Alingsåsi eestlaskonna tegevusest sõjajärgsel kümnendil, vt J. Helberg. Alingsås estländare, invandring och integration, <https://sverigeesterna.se/2020/02/22/alingsas-estlandare-invandring-och-integration/> (27.06.2025).

⁶ Ajaleht Alingsås Tidning ilmub senini, vt <https://www.alingsastidning.se>

Rubriik „Eestlastele“ ilmus algselt kord nädalas, ajalehe reedeses numbris, kuid 1951. aasta lõpus langes selle ilnumissagedus kahele korrale kuus, muutudes seejärel juhuslikuks. Viimast korda ilmus rubriik 12. juunil 1953. aastal, mis tähendab, et kokku toodi see lugejate ette rohkem kui 300 korral. Kaheksa aasta sisse paigutus ka kaks mõnekuist ilnumispausi, mis olid seotud rubriigi toimetaja vahetumisega. 1947. aasta aprillis teatas esimene toimetaja Martin Pommer⁷, et eesti veerg on tähistamas oma teist aastapäeva ja lõpetab sellega ühtlasi ilnumise. Pärast neljakuulist pausi võttis töö siiski üle Julie Paljak⁸, kelle juhatusel ilmus rubriik järgmise kevadeni. Järgmine paus kestis 1948. aasta juunist septembrini, misjärel teatati lugejale, et „toimetust on nüüd säetud laiemale alusele, kuna kaastööd on lubanud kõik meie seltskonnategelased“. Järgnevalt ilmuski rubriik signatuuri all „Toimetust“ (viimased kümme numbrit ka „Toimetaja“).

Kõige huvitavam küsimus on mõistagi see, millest eesti rubriigis kirjutati. Kuna eestikeelne sisu pidi mahtuma küllaltki väikesele lehepinnale (reeglina mõnisada sõna ehk mõni tuhat tähemärki), on seda raske määratleda ajakirjanduse põhižanride alusel. Teatud peamised tekstitüübid on siiski selgelt nähtavad.

Hoolimata rubriigi mikroskoopilisest mahust, on eristatav **juhtkiri**, kuigi seda otsesõnu nõnda ei nimetatud. Üldjuhul oli see rubriigi esimene tekst, teemalt päevakajalistest sündmustest tõukuv mõtteavaldus. See võis olla ka väljastpoolt toimetust laekunud materjal, nagu näiteks August Rei pöördumine Eesti Vabariigi aastapäeva puhul või kohaliku eesti koolipoisi Uno Ongi kirjand emadepäevaks.

Juhtkirjaga sarnanesid mõneti üleskutsed rahvuslikuks ühistegevuseks (mõne seltsi või ringiga liitumiseks, abipakkide saatmiseks Saksamaal põgenikelaagrites viibivatele eestlastele vms), milles ettevõtmise tähtsust samuti pikemalt põhjendati ja selle tausta avati.

Mahukamatest žanridest kerkib esile **ajalooline** ülevaade – mõne tähtpäeva, sündmuse või paiga ajaloolist tausta või mõne isiku elulugu avav kirjeldus. Need võisid olla seotud mahajäänud kodumaaga (esimene üldlaulupidu, Tartu rahu, Lydia Koidula jne) või siis juba uue asupaigaga (Jonas Alströmer, kuningas Gustav V, järjelugu „Mõnda Alingsåsi minevikust“ jne). Laadilt sarnane, kuid hetkeolukorda käsitlev oli **situatsiooni ülevaade** erinevatest Rootsi elu aspektidest (Älvsborgi läänist, liikluskorraldusest, USA-sse ümberasumise võimalustest jne).

Kõige omanäolisem nii käsitluslaadilt kui ka keelekasutuselt oli rubriik „**Nipet-näpet**“, mis kujutas päevakajalist satiiri, märklauaks sageli kohalike eestlaste elukombed. Näiteks kirjutas leht 1946. aastal:

⁷ Martin Pommer (1910–1970) oli Eestis talupidaja, Rootsis õppis hiljem ümber elektriinseneriks. Lisaks aktiivsele tööle Alingsåsi Eesti Seltsis ja ajalehes (1945–1947) mäletatakse teda Lääne-Rootsi eestlaste seas senini Göteborgi Eesti Seltsi energilise juhina (1950.–1960. aastatel).

⁸ Julie (ka Juuli) Paljak (hiljem Herma, 1910–1999) oli hariduselt raamatupidaja, tegeles aktiivselt mitmes pagulasühingus algul Rootsis, 1950. aastate keskpaigast Kanadas. Alingsås Tidningi eesti rubriigis kajastati mh ka tema poja Ivar Paljaku (1931–2021) tegevust, kes oli poisina aktiivne skaut, hiljem tehnikateadlane (standardiseerimiseksperit) ja väliseesti aktivist. Aastatel 1985–1992 kuulus Ivar Paljak ka Eesti Vabariigi Valitsuse (eksiilis) koosseisu.

Aprilli saabudes Alingsåsi eesti õrnemsugu muutus senisest veelgi tagasihoidlikumaks ja ka – vagamaks. Kus varem mõnikord mõned orgiad korraldati, on need nüüd moest läinud. Selleasemel olevat sääli aga nüüd piiblile järele väga elav nõudmine.⁹

Kirjeldatu täpset tausta võime tagantjärele üksnes oletada.

Vahel avaldati rubriigis ka eesti poetide **luuletusi** – nii klassikuid (Juhan Liiv) kui ka tõusvaid tähti (Kalju Lepik).

Uudiste rubriigis kajastati peamiselt kohalike eestlaste elu puudutavat (Alingsåsis toimunud aktused, spordivõistlused, seltside-ringide koosolekud jne), vahel ka laiemalt eestlaste elu Rootsis (Eesti või eestlaste mainimisi kohalikus rootsikeelses ajakirjanduses, sh poliitilises debatis; ilmunud eestikeelseid trükiseid jne). Hulgaliselt oli **lühiteateid** eelseisvatest sündmustest (pidu, kooriproov, teatrietendus) ja vahel ka toimunust. Mõni napp teade („Üks Alingsåsi eestlane ostis omale mootorratta“¹⁰) tundub praegu vahest ebainformatiivne ja koomilinegi, kuid võis tollasele lugejale anda oluliselt rohkem teavet kui tänasele.

Lühivormide seas oli oma koht ka aeg-ajalt ilmuval „rahvuslike kaupade“ **reklaamil**. See avaldati rubriigi lõpus, kuid ülejäänust kujunduslikult ja tekstiliselt eristamata, nii et seda võib nimetada ka „sisuturunduseks“. Peamiselt pakuti „vastavalt eestlaste maitsele“ valmistatud toitu (verivorst, hapukapsas). Samas oli korduv reklaamija ka rätsepaäri, mis sai tänu seal töötavale eestlasele teenindada kliente ka eesti keeles.

Loetletud žanride paljususe kehtib küll peamiselt Alingsås Tidningi eestikeelse veeru esimese, toimetaja Pommeri perioodi kohta (1945–1947). Tema lahkumisega kaovad eripärasemad rubriigid nagu juhtkiri, ülevaated, satiirinurk jne. Edaspidi muutub eestikeelne osa lühemaks ja üksluisemaks, sisaldades lõpuks valdavalt lühiteateid eelseisvatest üritustest ja seltside-ühingute aastakoosolekute faktilisi tulemusi (juhatuste ümbervalimised jne). Kohaliku eesti elu sündmuste kohta ajakirjanduslikku kajastust napib. Tundub, et toimetuse enam järjepidevalt uudiseid ei kogunud, vaid avaldas eelkõige seda, mida asjast huvitatud (seltsid ja ringid) ise neile töid – peamiselt kuulutusi.

Alingsås Tidningi eestikeelne veerg keskendus peamiselt kohalikule eesti mini-ühiskonnale ja selles ei kajastatud maailmapoliitikat ega Rootsi siseelu, mis polnud eestlastega otseselt seotud. Ka üldisemaid Alingsåsi linnaelu puudutavaid uudiseid (uue raekoja kavandamine, rändtivoli tulek jne) avaldati vaid paaril korral. Suhtumine Nõukogude Liitu oli äärmiselt vaoshoitud. Suure põgenemise esimese aastapäeva paiku kirjutati juhtkirjas Eestisse tagasipöördumise kohta malbelt, et see „saab toimuda aga ainult siis, kui kaovad need takistavad asjaolud, millede tõttu me praegu siin viibime“.¹¹ Huvi Kodu-Eesti vastu oli samas väga suur: üsnagi neutraalses toonis kirjeldati ka Eesti NSV repatrieerimispropaganda ponnistusi.

Nagu teada, oli eesti põgenikel Rootsis keelatud „tegeleda poliitikaga“. Mida see täpsemalt tähendas, sõltus aga paljuski inimesest endast ja kohapealseist võimuseindajaist. Oludes, kus eesti skautidel oli keelatud isegi vormil sinimustvalget

⁹ Knep. Aprillijuttu. – AT, 5.04.1946, lk 11.

¹⁰ AT, 14.02.1947, lk 7.

¹¹ Mida toob meile teine pagulasaasta? – AT, 5.10.1945, lk 7.

att inte gå under. De brände till och med sin älskade jord innan de övergav den.

Som Ling Tans sonhustru och den unga kinesiska, som först inser den japanska faran, får vi se Katharine Hepburn, som här gör en av sina största roller. Hennes make apelas av Turhan Bey och Ling Tan av Walter Huston.

Papper som håller i alla väder. Papper har som bekant benägenheten att lätt gå sönder när det blir vått. Engelsmän och amerikanare ha nu uppfunnit en metod att ge papperet åtminstone 75 procent av dess "torrstyrken", när det är vått. Papperet prepareras med ett särskilt lim, och detta lim kan väntas till Sverige om någon månad. Sedan blir det svenska papperet ett papper som håller i alla väder.

Harstek pr ambulans. Att ge sig ut med ambulansen för en sjukresor och komma hem med en läcker harstek är inte allom givet, men för en ambulansförare i Sundsvall blev det nära ramans verklighet. Det var på hemfärd från Matfors, som man fick en harpalt i sikte. Denne satt stilla, en allt att döma bländad av strålkastarljuset. I sista ögonblicket sökte han rädda påsen och livhanken genom att kasta sig undan men fick en smäll av framhjulet och det hela var ett faktum. Man stannade ambulansen och hittade haven i ett ögonblick, varifrån han fick åka hem och nu bara väntar på att tillfrädsställas sin "räddare" vid en god middag.

On mödunar terve pikk aasta pa gulasmuureid ühes sülsamevõluga kogumaa ja mahajäänud oamste staatuse üle, ning ees on teadmatust enese ja kodumaa tuleviku suhtes.

Kuid, elu peab elatud saama — see on meie kõikide satas ja elu raudne seadus.

Alingsås Eesti Seltsi juhatus ja rev. komisjon.

Lühiteateid.

— 22. sept. toimus Alingsåsist rootsi KFUM korraldusel Rootsi-Eesti ühtsübraliku koostööalase kohvilaua.

— Ap-õigeusu jumalateenistus läbi and eestapäeval jäi Alingsåsist ära olnud vähesed vabariiklased. Kuna Alingsås on seletatav ka see vähene hulk selle uue toiminguga vastu.

— Homme kell 13 kuulab Rootsi raadios eesti helikunstnik Heini Bettem.

— "Koduhoole" nr. 9 avaldas kirjutise Alingsåsist eestlastest.

— Mitmed Stockholm ja Göteborgi ajalehed Norrköpingsi vahetuhtumise kohta avaldasid viimasel päeval kirjutised eestlastest, enamuses häidhäälisus toonis.

Telegramm Eestist.

Viimasel ajal on Rootsiist viibivatest eestlastest nähtud olnud hõltsuhtu.

On mödunar terve pikk aasta pa gulasmuureid ühes sülsamevõluga kogumaa ja mahajäänud oamste staatuse üle, ning ees on teadmatust enese ja kodumaa tuleviku suhtes.

Kuid, elu peab elatud saama — see on meie kõikide satas ja elu raudne seadus.

Alingsås Eesti Seltsi juhatus ja rev. komisjon.

Lühiteateid.

— 22. sept. toimus Alingsåsist rootsi KFUM korraldusel Rootsi-Eesti ühtsübraliku koostööalase kohvilaua.

— Ap-õigeusu jumalateenistus läbi and eestapäeval jäi Alingsåsist ära olnud vähesed vabariiklased. Kuna Alingsås on seletatav ka see vähene hulk selle uue toiminguga vastu.

— Homme kell 13 kuulab Rootsi raadios eesti helikunstnik Heini Bettem.

— "Koduhoole" nr. 9 avaldas kirjutise Alingsåsist eestlastest.

— Mitmed Stockholm ja Göteborgi ajalehed Norrköpingsi vahetuhtumise kohta avaldasid viimasel päeval kirjutised eestlastest, enamuses häidhäälisus toonis.

Telegramm Eestist.

Viimasel ajal on Rootsiist viibivatest eestlastest nähtud olnud hõltsuhtu.

Ungdomens kuponginsamling

äger rum den 29—30 september. Ge vad Du kan av bröd, smör, och sockerkuponger till de hungerandes hjälp och lägg dem i det kuvert som posten sändt till hus-hällen.

Lokumme.

B. Kangro.

Nüüd paati!

Tuul juba puudutab plaagi, peale kummi kiirustav puri. Kõik hävineb, mis sinu jagu juba olnudest saati.

Ainult silmavesi ja meelekuul jelmalitetest kaua veel uhkub, kus häretu lagredal laukaasoolu seilume-sõja-vanuse hõim, kümne-katku-põlvne puhkab.

Lõõ lahti laulu igine võim! Mana kaelanl manne veenlase hõim! Keele koerad saaja schui!

Seet et kodumaal tagasi võtta, tuleb merele sõita.

Läbi tormi ja lainele kuhu.

Nüüd sa sõnad ja sõnad.

See maa jääb suist maha.

Soo-nõude ähvardav mõna kaob lainele taha.

Kui kord uuele rannale jõuad, siis su sõna saab suurema võimu ja hursjama hoo.

Kuid et miski, et miski tagasi too sinu häivait hõimu.

Lained aasta septembris tõusid purje-kad ja nende juulid jälle aasse. Nagu kord vanad väiksed, ületasid nad muidugi Läänemere.

Nipet-näpet.

Oigu käesolevad renad väliseseks täenduseks tänase AES-i tegelinsikte hõim taunde et seletada, kes ta mis

Suure põgenemise esimese aastapäeva puhul ilmus rubriik „Eestlastele“ 28. septembril 1945 tavapärasest pisut suuremas mahus, sisaldades pikemat juhtkirja, meenutust põgenemisest ja pagulaselu algusest ning erandlikult ka fotot. Grupifotol on Alingsås Eesti Seltsi juhatuse ja revisjonikomisjoni liikmed, kelle kohta avaldati kõrvalrubriigis „Nipet-näpet“ mahlakas kommentaar:

„Esimees V. Leinveer, kes juhib seltsi tööd kindla käega, on ametilt koolmeister. Praegu aga töötatööline, kuna sõbralikult poolt ei lubatud eesti kooli eksisteerida. Tema abi M. Pommer valmistab vabrikus kuue ja kinda nahku. Läbi ajalehe eesti veeru ta arvustab, paljastab ja piitsutab ilma, inimesi ja nende puudusi, väljaarvatud ta enda vead. Sekretär pr. J. Paljak jättis kanguri ameti ja hakkas lukusepaks. Tema abi J. Parik (puudub pildil) töötab elektril alal ja arvab, et ka inimese igapäevases elus peab olema enam elektrit. Seepärast kavatses ta purjetada abielusadamasse. J. Niklus peab kassa korras, kujub kangaid ja kavatses ehitada ka Prästerydi kiigu. Viimasel olevat aga palju ühist Tallinna linnaga. Revisjoni meestest P. Madisoo tuhnib Linnavalitsuse arhiivis. On suurim kurameerija linnas – ta armastab väga neidusid ja neid armastavad ka teda. Prl. F. Taak keerab vabrikus mutreid ja on muidu kena inimene. J. Helemäest pole põhjust juttu teha, kuna ta lahkuab ja läheb ümberilmareisile.“

Digitaalne kujutis: Rootsi Kuninglik Raamatukogu (Kungliga Biblioteket)

embleemi kanda,¹² valis Alingsås Tidning ilmselgelt võimalikult ettevaatliku tee. Eestlaste poliitilisi vaateid puudutavaid seisukohavõtte leiab vaid mõnel korral rubriigi Pommeri-perioodist, kus manitsetakse olema üksmeelne. Eesti lähimineviku osas seisis Pommer ise kindlalt „suure demokraadi“ Konstantin Pätsi selja taga, kelle kaitseks diktatuuri-süüdistuste eest ta mitmel korral välja astus.¹³

Eestikeelse rubriigi valmimise „köögipoole“ kohta saame leheveergudelt teada väga vähe. Mõnel korral leiame meeldetuletuse, et kaastöö tuleb toimetajale üle anda kolmapäeva õhtuks; leidub vabandusi trükivigade pärast, mida „on raske vältida, kuna trükiladujad ei valda laotavat keelt“. Oma tööd lõpetades kiidab ja tänab Martin Pommer nii eesti kaastöölisi kui ka rootsi toimetust, kellega „kahe aasta jooksul ei juhtunud ainustki arusaamatust“.¹⁴ Huvipakkuv on märkus neljanda ilmunud eesti rubriigi lõpus:

Peatoimetaja poolt juhiti eestlaste osa kirjapanija tähelepanu sellele, et eestikeelne tekst venib juba liiga pikaks, ületades mitmekordselt esialgselt lubatud ruumi kontingendi. Kui ikka nii edasi, võivat rootsikeelne leht muutuda lõpuks päriselt eestikeelseks.¹⁵

Tegelikkuses ilmus eestikeelne osa enam-vähem samas mahus veel mitu järgnevat aastat. Kuna märkus ilmus satiirirubriigi „Nipet-näpet“ lõpus, võis tegemist olla lihtsalt naljaga.

Alingsåsi eestlaste elust sõjajärgsetel aastatel saame eestikeelse rubriigi kaudu teada üsnagi palju. Kohaliku eestluse keskus Alingsåsi Eesti Selts asutati 52 eestlase osavõtul 25. märtsil 1945. Järgmise aasta jaanuaris tehti kokkuvõtteid senisest tööst ja loeti üles, et selts oli selle aja jooksul korraldanud üheksa omavahelist koosviibimist, viis väljasõitu, kaks teatrietendust ja kaks kontserti, hoolitsenud võrkpalli mängimise võimaluse eest, korraldanud rahvatantsuharjutusi ja keelekursusi, korjanduse Saksamaal põgenikelaagrites viibivate eestlaste toetuseks jne. Rahaline käive oli sel perioodil 3767,67 Rootsi krooni, liikmemaksuks määrati üks kroon. Seltsi juures tegutses spordiring ja „male-bridgering“.¹⁶ Suurt tähelepanu pöörditi kooli küsimusele. Eesti algkool pidi lõpetama tegevuse 1945. aasta suvel, kuid jätkas täienduskoolina, kus õppetöö toimus koolipäevadel nädala sees pärast rootsi kooli tundide lõppu. Lisaks leiab rubriigist teateid rahvatantsurühma, eesti segakoori, eesti pihtkonna, „Eesti Abi“ toimkonna, skautide ja gaidide jt tegevuse kohta.

Alingsåsi eesti kooli puudutavaid materjale on jõudnud Eesti Pedagoogika Arhiivmuuseumi, teiste kohalike organisatsioonidega seotud dokumente Rahvusarhiivi. Alingsåsi Eesti Seltsi arhiivi kohta paraku teated puuduvad. Seega sisaldub Alingsås Tidningi eesti rubriigis hulgaliselt infot, mida ei saa suure tõenäosusega enam kusa-

¹² Alingsåsi skautide tööst. – AT, 24.05.1946, lk 8.

¹³ Vt nt K. Päts. – AT, 20.07.1945, lk 7; Uusi tuuli pagulaskonnas. – AT, 8.03.1946, lk 7.

¹⁴ Ilmumist lõpetades. – AT, 25.04.1947, lk 7.

¹⁵ Nipet-näpet. – AT, 11.05.1945, lk 7.

¹⁶ Kolmveerand aastat seltskonna teenistuses. – AT, 18.01.1946, lk 7.

gilt mujalt. Kaheksa aasta jooksul mainitakse rubriigis ligi 150 eesti põgeniku nime, mis lisab sellele allikale suurt isikuloolist väärtust. Samuti võib tänane lugeja leheveergudel sisalduvatele faktidele (mida on palju) lisaks leida huvitavat infot n-ö ridade vahelt või eri tekstete võrreldes. 1946. aasta aprillis kirjutati ajalehes Eesti Teataja:

Kultuurilise ja seltskondliku tegevuse poolest kuulub Alingsåsi eesti koloonia ühe ärksamana Borås-Göteborg-Alingsås kolmnurka, mis omavahel peavad tihedat sidet vastastikuste külaskäikude näol.¹⁷

Kaks teist mainitud Lääne-Rootsi linna Borås ja Göteborg olid Alingsåsis rahvaarvult vastavalt viis ja 30 korda suuremad,¹⁸ samavõrra leidus seal enam võimalusi tööks ja elamiseks. Võib arvata, et aktiivsematele inimestele jäi väike ja peamiselt tekstiilivabrikus tööd pakkuv Alingsåsi linnake peagi kitsaks. Igatahes leiame eesti rubriigi veergudelt pidevalt teateid, et ühe või teise ühingu või ringi juht on asunud elama Boråsi või Göteborgi. Äraminejate positsioonid võtsid üle uued inimesed kohapealsete eestlaste seast ning mõningal määral saabus Alingsåsi eestlasi ka mujalt juurde.¹⁹ Kohaliku eesti seltsi esimesel aastapäeval möödunud tagasivaadet tehes kirjutati rubriigis „Eestlastele“:

Kuigi kohapääl puuduvad võimalused eriti suurte saavutuste läbiviimiseks, arvestades siinsete eestlaste igapäevaste tööülesannetega, erioskustega jõudude puudumisega jne., pole jäetud tegemata midagi, milleks jõud ja võimalused on ulatanud.²⁰

Tõepoolest, teadaolevalt puudus ka mõlemal eesti rubriigi toimetajal varasem ajakirjanduslik kogemus, rääkimata vastavast haridusest. Ilmselt kehtib sama enamiku kohapealse eesti seltsitegevuse edendajate kohta. Seda tähelepanuväärsem on eesti rubriigi ilmumine läbi kaheksa aasta ning kohaliku eesti seltsitegevuse jätkumine Alingsåsi linnakeses veel mitukümmend aastat.

Kui kunagi võetakse Eesti diasporaa ajalugu põhjalikuma käsitluse alla, on säärase väikeste kohtade lood vähemalt sama huvitavad kui suurte keskuste omad. Pealegi – selliseid paiku on ju Rootsiski peale Alingsåsi veel.

Artikli valmimist on toetanud väliseesti kultuuripärandi säilitamise programm. Ühtlasi tänab autor Jüri Helbergi väärtuslike kommentaaride eest.

¹⁷ Eestlased idüllilises Alingsåsis. – Eesti Teataja, 6.04.1946, lk 4.

¹⁸ Vt nt Befolkningsrörelsen år 1945 av Statistiska Centralbyrån. Stockholm, 1948.

¹⁹ Alingsåsi vabrikud tegid eestikeelse tööjõu ligitõmbamiseks mh rootsieesti ajakirjanduses reklaami, nt „Üksikud naised 16–35 eluaastani, kes soovivad õppida kudumist, leiavad tööd meie vabrikus. Ühises pansionaadis on veel kolm vaba kohta...“ – Eesti Teataja, 12.09.1945, lk 6.

²⁰ Üks aasta eestlaste organiseerimist Alingsåsis. – AT, 29.03.1946, lk 7.